

Az

ELLENZÉK

Írta:

BARCZA KÁLMÁN

BUDAPEST. 1878.

ZILAHY SÁMUEL,

Mikor Tisza Kálmán miniszterré lett, abban az időben történt, hogy Polit a képviselőházban kihívó daczczal vágta oda a nemzetnek: „Találkozunk Philippinél!” — Ennyire voltunk. De a miniszter azzal válaszolt: „Magyarországnak elég ereje van ellenségeit összetiporni.“ S tapsolt neki az egész ország. Pedig ez csak szó volt. Igaz olyan szó volt, a minőt mostani nemzedék nem volt megszokva miniszteri szájból hallani, s olyan ember mondta, kinek szavai nem nagyobbak tetteinél. Az a mondás egész irányt jelelt meg, erőteljes nemzeti politika irányát. Az ujongás, mely fogadta, nem a helyeslést jelentette-e, s azt hogy követni fogjuk? — A szót tettek követték. Újvidék és Turócz Szt.-Márton, a feloszlatott tót gymnasiumok beszélhetnek erről. A királyföld, a szász *eg* etem rendezése élő bizonyosságai. Nemzetiségi izgatok, államellenes törekvések ártalmatlanná tétettek, s hogy oly idők következtek be, mikor senki nem vétkezhetik a nemzet ellen büntetlenül, Miletics példája bizonyítja. Kit a Miletics per részletei érdekeltek, meggyőződhetett belőlük, minő állam-ellenes és aljas üzelmeknek szolgált az alvidék szinteréül. Ki Grrünwald Béla „A Felvidék“ czimü tanulmányát olvasásra érdemesítette, megtudhatta, mik történtek a felvidéken. S a nép, melyre az idegen zsoldban álló izgatok lerázhatlan nyűgként nehezettek, mely ezen izgatok tizeiméinek

kiszolgáltató martaléka volt, ma nyugodt s nem táplál elszakadási törekvéseket. Midőn határainkon a szláv világ harcban állt, mint egységes magyar nemzet álltunk, éreztünk mindannyian. Török vendégeinket a tót a szerb a magyarral versenyezve üdvözölte. S a míg a miniszter erélye és kitartása e nemzetemelő munkát végezte, megsértett-e egyetlen törvényes jogot? — Ezek már tettek voltak, s ezeknek már nem ujongtunk annyira. Jó, ha megemlékeztünk róluk. Sőt midőn ugyanaz a minisztérium munkájában következetesen haladva Szt.-István ünnepét országos ünnep gyanánt mindenütt megtartatni rendelte, nem kiáltottunk-e reakciót? S tán a románok, a szerbek? Mi, a magyarság, melyre öntudatos nemzeti politika követésénél mint legerősebb támaszra kellett a miniszternek számítania. Épen azok, kik hinni szeretik magukról, hogy a századok küzdelmei közt a magyar szabadság védbástyája voltak, maguk a protestánsok szegültek ellen. — A nemzet, vagy a felekezet-e az első? Kik annyira szeretjük hangoztatni, hogy nemzetünkért, hazánkért mindent áldozunk, midőn e kettőről volt szó, habozhattunk-e a választásnál? Az a rendelet hitezikkelyt sértett? Mi köze ennek az autonómiához? Nem azért ragaszkodunk-e az autonómiához, mert az forma, melyben jogokat gyakorlunk? S váljon sértette-e autonómiánkat? Ha a nemzet első királyának emlékezetét, kinek uralkodásától számítjuk keresztvétségünket s államiságunkat — vallásos kegyelettel megünnepelni, ebben sérelem foglaltatik, — ha — a mi ezen emlékezet hazaszerte való megünnepelésében kifejezésre jut — nemzeti eggyüvé tartozandóságunk érzete protestáns autonómiánkra sérelem.

ha ezen autonómia magában foglalja a jogot: az alkotmányos parlamenti kormány oly rendelkezését, mely történelmünk legnagyobb alakjai emlékének közös nemzeti ünnepet szentel, el nem ismerni: akkor sértette. De azon autonómiában mindebből semmi sem foglaltatik. Nem ez tette képebbé, hogy a századokon keresztül a szabadságnak szolgáljon, nem ez adta meg benső erejét az elnyomatások Ínségei között. Ha meg a rendelet a hit cikkelyt sértette, miért van még is, hogy a reformáció évfordulója megünnepeltetik, mikor a Szt.-István ünnepéhez az is hasonló? S nemzeti érületünk Szt.-István ünnepét nem tartotta-e országos ünnepnek eddig is? — Mi lett az eredmény? A magyarság protestáns része oly ellenállást fejtett ki, hogy a kormány rendeletét visszavenni kénytelenített. így nem lehet nemzeti politikát érvényesíteni.

azután nem kérdés, váljon felekezeti rövidlátás vagy felzaklatott párt szenvedély idézte-e elő ezen eredményt, — megvan, s jellemén semmi nem változtat. De az is bizonyos, hogy ezen ellenállás, s az ebben kifejezésre jutott törekvések nem illenek bírálóatnak a kormány politikájára. Az a nemzet, mely határozott'célokat követ, mely nem engedi magát martalékul az izgatok befolyásának, mint egy ember támogatja a célfelé törekvő vezért.

A közel múltban nehéz időket éltünk át, kitudja milyenek következnek ránk a jövőben. Erdély széleitől Fiúméig határainkon minden lángban állt. Oroszország típorta le Törökországot. A szláv elemek izgatói vágyó szemekkel tekintének át feléje. Soha nem lehetett alkalmasabb a pillanat üzelmeik sikeréhez. Bécs befolyásos katonai s politikai körei rokon érzelmekkel

azon hatalom felé vonzatva, melyet e nemzet egyedüli ellenségének ismer, alkalmasnak időszerűnek a monarchia érdekében állónak látták volna a török birodalmon osztozni. Itthon Miletics Ítéltetett el, s a képviselőházban azt jelentette ki a miniszterelnök, hogy a míg ő a kormányon áll, Magyarország érdek«} ellenére nem fog háború viseltetni. Ugyanaz a miniszter mondta, kinek egy hason mondásáért nem igen régen annyira tapsolt a nemzet. S a következmény megmutatta, hogy oly ember mondta, kinek szavai nem nagyobbak tetteinél. A kormány lehetetlenné tette a nemzetiségi üzemek nyilatkozatát. Uralkodott mindazon ellentétes befolyásokon, melyek az ország nyugalmit s érdekét veszéllyel fenyegették. Nem alkalmazott egyetlen kivételes rendszabályt, s mindenütt fentartotta a rendet.

Mi volt az elismerés?

Népgyűléseken, s azokon kívül tüntettünk a török mellett. E tüntetések a nemzeti érzület, a duzzadó erő telj nyilatkozatai voltak. — Helyén volt. E nyilatkozatok a miniszter önérzettel telt nyilatkozatának méltó háttérét képezték. De midőn az történt meg, hogy a háborút követelő népgyűlés felizgatva küldöttségével egyetemben felment Budára a miniszterelnöki palota elé, hogy a kormány fejére hatást gyakoroljon, s az méltón állásához, méltón önmagához azt jelentette ki, hogy a népgyűlés küldöttségét ha maga jó elfogadja, de a tömeg pressiója alatt nem, mire a felizgatott tömeg tettelegességekkel felelt: ki volt a hibás? Olvashattad, olvashatod ma is: a miniszter elnök.

Ezt még csak a tömeg tette, melyet vezetői fél-

revezettek. A miniszter tette férfias, a kormány tekin-
télyéhez méltó, a felizgatott tömegé menthető' volt.
De a dolognak volt folytatása is.

A szenvedélyek annyira felizgatott állapotában,
midőn a nemzetet alkotó vezér elem maga lázongási
fellépésekre engedte magát ragadtatni, — azokban a
napokban, midőn az alkotmányos koronás király sért-
hetetlen személye ellen sajtó útján elkövetett sértés
elkövetőjét a budapesti esküdtszék „nem vétkesének
találta, — ezen boldog országban, melynek területén
hét féle nemzetiség lakik, kik közül nem régen nem
egy nyíltan ellenségének jelentette a magyart, nem
volt-e valamennyi nemzetiséggel szemben hasonló ese-
menyek meggátlására intézkedés szükséges, s nem-e épen
a határainkon végbemenő oly események idején, melyek
lételünket érintették, s nem egy nemzetiség rokonszen-
vét bírták ?

A gyülekezési jogot nem szabályozza törvény.
Az alkotmányban nem csak azon alapjogok léteznek,
melyek írva vannak, s a legferdőbb volna azon követ-
keztetés, hogy mivel a gyülekezési jogot nem sza-
bályozza törvény, az nem is létező. Nem is mondta ezt
senki, s ezredéven át fejlődött alkotmányunkkal szem-
ben nem is lenne helyén vitatni sem. De az államiság
léte megköveteli, hogy minden jog megfelelő formában,
az állam érdeke szerint, s annak veszélyeztetése nélkül
gyakoroltassák.

Ama kivételes állapotban minő intézkedést tett a
kormány?

Egy ideiglenes policzialis természetű rendeletet
bocsátott ki. melyben a népgyűlések által előidézhető
a történetekhez hasonló zavargások meggátlása végett

a népgyűlések rendezői és vezetőitől garantiát követelt. S mi történt! Magában a törvényhozó testületben a nemzet képviselői részéről nem csak a szélső irány szószóllói — ha ezek nem tették volna, politikai szereplésükhöz lettek volna hűtlenek, — de azok kik igénylik, hogy a higgadt mérséklet híveinek tartassanak, sőt annak kiválólag tartassanak, szenvedélyes kifakadásokkal megvonták a jogot a minisztertől, kibocsáthatni oly rendeletet, s fennen hirdették, hogy a polgárok nemcsak nem kötelesek annak engedelmessé válni, de helyesnek és jogosnak állították, hogy a rendelet tudva és akarva megszegessék, s ellenében az erőszak alkalmaztassák. — Ne feledjük, hogy a képviselőházi többség — a kormány tetteinek legilletékesebb bírója helyeselte a kormány eljárását. — A törvényhozás termében lefolytakról következtethetünk arra, mik történtek azonkívül.

Felkellett hozni mindezen eseményeket, mert az ingerültség legnagyobb hullámaival vetették, s mert a miniszterelnök ellenében ezekre történik a legnagyobb hivatkozás. — Ezen ingerült támadások kiállta után a kormány rendeletét — mikor nem volt rá szükség többé — hatályon kívül helyezte. Intézkedése tán így ítéltetett meg? Az ellenzéki sajtó higgadtabb része sem engedhette meg, hogy olvasó közönsége a kormány tetteit valódi minőségükben ismerhesse fel, s midőn a miniszterelnök ismételt kijelentése daczára: „hogy a rendelet a pillanat izgalmi fékezésére az egész kormány egyhangú elhatározására adatott ki, s csak ideiglenes“ — váltig ennek ellenkezőjét állította — természetes, hisz ellenesetben támadása nem csak életől, de alapjától is megfosztatott

volna, — következetesen önmagához azt állította, hogy a kormány belátta hogy helytelenül cselekedett s rendeletét azért vette vissza.

Ezen műveletet illettek-e bírálatnak a kormány politikájára?

Egy nemzet különböző nemzetiségei nem kormányozhatók különböző szabályok szerint. A mi kötelesség az egyiknek, kötelesség a másiknak is. A kötelesség kívánta, hogy a rend s a nemzeti államiság érdekében a gyülekezési jog ideiglenes megszorítását tőrjük. A budapesti esküdtszék azon időben mondott említett határozatában oly mérvű izgalmak tünetei nyilvánultak, melyek a kivételes rendszabályt igazolták.

Ha azt kérdezzük, használt-e a támadás a szabadság ügyének, erre azonkívül, hogy az meg sem sértetett, ama másik kérdéssel kell felelnünk: azért intéztetett-e? Ha a támadók részéről az elv forgott volna kérdésben, lehetett volna e támadásuk kivárlólag a miniszterelnök kissebbítésére irányozva? Ha elvért küzdöttek volna, culminálhatott volna e támadásuk abban, hogy a kormány rendelete ellenében a képviselőházi többség magatartása daczára az erőszakra hivatkozzanak? Hisz csak egy volt a cél: gyengíteni a miniszterelnök állását. Tisza Kálmánt megbuktatni, vagy legalább neki minél több galibát okozni. — ebben vau egyedül az üdv, a mi ezen túl van, érdekes-e említésre is ?

Bármily különösnek lássék is, meg kell szoknunk, mert valóság, hogy az utolsó időben az ellenzéknek majdnem összes erejét a miniszter elnök személye ellen intézett szakadatlan támadások merítették ki. S ebben az ellenzék minden árnyalata hasonló

volt, egymáshoz, sajtóban s képviselőházban egyiránt. Nem mondom, hogy a modorban is. Ámbár kétlem, a sajtóban nem e azok ártottak kevesebbet — nem mondom a miniszterelnöknek, mert neki ártani vagy használni nem ettől függ a haza sorsa — de egészséges közérzet alakulásának, kik bár a maguk módja szerint, de nyíltan kormány és pártja ellen folytatták a harcot, — mint azok, kik se hideg se meleg sokszor ingerült máskor ellanyhuló s egyoldalú fellépésekkel törekvéseik s magatartásuk iránt könnyen tévútra vezethették a dolgok mélyére nem tekintő közönséget.

Ki a közönség előtt fellép, e fellépésével kötelezettséget vállal a közönség irányában. Kötelezettséget vállal személyes érdek rokon vagy ellenszenv félretételével egyedül a közérdeknek szolgálni, elvek alapján, meggyőződés szerint, keresve és követve s hirdetve azt a mi igaz, akár használ vele magának akár nem. Vágnak kell abban lenni a hallhatatlanság után, melyet az emberi igazság pártatlan ítélő széke oszt azoknak, kik „szóval és tettel a közönség javán — legyen az egy nemzet, annál több vagy” kevesebb működve, irányában érdemesültek. Ihletésnek kell abban lenni, mely cselekvésre serkenti: használni a közjóért. — így tanultuk, s ebből folyólag megszoktuk a nyilvánosság embereit magasabb nézportról tekinteni. Felfelé tekintünk, ha rájuk nézünk. Nem mérjük őket, mint magunkat közönséges mértékkel. Vezetőink, ők adják szánkba az ígét, mely üdvözülésre vezet. Gondolataik éltetnek. Szép hivatás az: a szellem harezosának lenni! — S minő nagy nemes szerep jutott a toll embereinek! Mindnyájunkkal érint-

keznek, lelkünket hódítják meg. Ha bajainkról beszélnek, jobban érezzük azokat. Önerzetük keblünk dagasztja, s magasztos eszméik gyújtanak leikeinkben. Eszméikből alakul meggyőződésünk. Működésük alakítja a közvéleményt. Nem tulóztam, el kell fogadnunk, a dolog így áll. Tagadhatlan, ebben részünkről alárendeltség nyilatkozik. Nincs semmi lealázó benne. Nem élünk úgy az eszmények központjában, hogy mindenről tudomást s meggyőződést szerezhethnénk. Pedig a tények helyes felismerése s megbirálása csak oly embernek lehetséges. E mellett oly képességet tételez fel, a melyei igen sokszor nem bírunk. Kevés, a ki maga gondolkodik maga helyett, a ki saját megfigyelései, saját észleletéi alapján alkotja meggyőződését közdolgok felől, s hány — ki hiszi is ezt magáról — tudtán s akaratán kívül kisebb nagyobb mértékben azon nézetek befolyása alatt áll, melyeket a közvélemény emberei hirdetnek? S midőn megszoktuk helyesnek, igaznak s jónak venni a mit tőlük hallunk, gondolhatnánk-e arra, hogy nem ihletett ajkak mondják?

Alakul-e a közvélemény másként napjainkban, s ha a dolgot vizsgálva azt kell mondanunk: hasznosabb s nagyobb belső értékkel bíró volna, ha a közdolgokról minden ember saját megfigyelései alapján alkotott saját nézetekkel bírna, s e szerint alakulna a közvélemény, — mert ez lehetetlen, nem kell e nagyobbnak tartanunk a felelősséget, mely a közönség irányában azokra hárul, kik a nézetek s a közvélemény alakulására döntőleg befolyanak?

A felállított mérték nálunk nem mindenben alkalmazható. Nem örvendetes, s kimondani vagy hinni

nem oly könnyű dolog. Ha az ember valamiről megszokta, hogy annak tisztának kell lennie, nehezebb esik azt nem tisztának látni, s szentségtelenséget vélni elkövetni már az által, ha azon hófehéren szennyet vesz észre. Hátha csak ő látja azt olyannak!

Az olvasó közönség, mely távolabb áll az események színterétől, hogy sem az írás titkaiba be lenne avatva, s sokkal jóhiszeműbb, hogy sem mindent olyannak ne venne, a minőnek kellene lenni, megüt, 'zessel vehette, mi utóbbi időben a hírlapok subventiójáról felemlítetett (ifjabb Kákái Aranyos: A politika svindlerei 125—127 lap), s ha e felemlítettek meg nem czáfoltatnak, képesek lényegesen hozzájárulni ahhoz, hogy a sajtó tekintélye éppen azok szemében, kik e tekintélyben hittek, kikre hatott alásva legyen. Az a megkülömböztetés, mit idézett helyen a szerző tesz, nem mindenkit elégít ki, s bár a subventió viszonyaink között a lap létfeltételül van oda állítva, nem következés, hogy a sajtó függetlensége iránt eddig is fen volt kételyt eloszlassa, vagy izmosodását is meggátolja. Pedig nekünk közönségnek szükségünk van rá, hogy eloszlattassék. — Bármily elfogadhatónak lássék is, hogy valamely irány hívei azért, hogy azon általuk helyesnek tartott s meggyőződésből követett irány a közönség előtt szószólóval bírjon — egy e végett alapított vagy ezen iránynak szolgáló lap fentartásához a közügy iránti tekintetből anyagi áldozattal járuljanak, — bármily kevésbé lássék is lealázónak, hogy egy lap, mely az irányt, melynek hódol, meggyőződésből követi, ily pusztán a fenállhatás céljából nyújtott segélyt elfogadjon: a segélynek pusztán ezen elfogadása által nem lép-e a

lap a segély nyújtókhöz kisebb nagyobb függési viszonyba? Feltesszük, hogy a szerkesztő önérzetes, hogy az elvek, melyeket lapja vall, meggyőződését képezik, mégis a segélynyújtás elfogadása által nem érzi-e magát erkölcsileg kényszerítve, hogy tartózkodjék olyasmi mondásától vagy tételétől, a mi a segélynyújtónak egy vagy más tekintetben tán nem tetszhetnék? S ki az az ember ma, ki az ezeket csupa önzetlenségből folyton szólja? A ki pedig érdekből tesz, nem kívánja-e hogy érdeke képviselve legyen? Kormányt vagy ellenzékot támogatni, vagy szolgálónak lenni, igaz két különböző dolog, de váljon mindig megkülönböztetendőnek tartatik-e s helyesen különböztetik-e meg? S ne lenne a sajtónak ennél nagyobb feladata s hivatása?

Az igazság mindenki szájában igazság marad, belső értékénél fogva elég erős, hogy hasson, tekintet nélkül arra, hogy kimondja, — de midőn terjesztésénél az egyének számtalanainak különböző képességeivel s hajlamaival számolni kell, — midőn a leggyakoribb eset, hogy az, ki valamely nézetnek vagy irány-nak hive, csak hiszi azt helyesnek, — midőn — ami nem csekély dolog — ha másért nem a bizalomért, melynek a küzdők személyisége iránt a követőkben meg kell lenni — a hitre a legjózanabb követőnek is minden-estre szüksége van: hatásaiban nem közönbös, kihirdeti azt az igazságot, oly ember-e, ki midőn lelke legközvetlenebb sugallatából beszél, szabadságában nem feszélyezi semmiféle befolyás, vagy olyan, ki mögött mások állnak. Reánk sokszor legerősebben a fény hat, melyei szemünkben a függetlenség zománca ékeskedik. S mert a politikai életben nem csak elménk a

határozó, de elveink képződésére hajlamaink rokon vagy ellenszenveink befolyanak, s lehet sajnos de eltagadhatlan, hogy sokszor csupán a vezetőkben helyezett határtalan bizalomnál fogva csatlakozunk valamely irányhoz: emberi természetünk gyengesége, hogy hiányra tétetve figyelmessé ott, hol mi hiányt nem képzeltünk, nagyobbnak látjuk azt mint a minő valóban. Hisz ha megbírnánk ítélni, elvesztené reánk nézve jelentőségét. S ha megingott bizalmunk abban, kinek vezetését fogadtuk el, s ezzel a kétségnek dobattunk martalékul, hol az iránytű, mely bennünket kalauzolni fog? Mi lesz a mérleg, melyei vezetőink működését mérlegeljük? S ha kétségeink közepette meggondoljuk, hogy a mit ihletésnek vettünk s követtünk, oly ember szava volt, kit azért megfizettek, nem e boszankodás fog el a felett, hogy bizalmunkkal visszaéltek, s elkecserevedve vagy elfásulva engedjük a dolgokat maguk útjára s félrevonulunk.

Talán ha azok, kik az általános apathiát — ha ugyan van — fennen annak tulajdonítják: a miniszterelnök annyira megdolgozta a nemzetet, hogy az már mindent elfogad, igazságosak akarnának lenni, azt kellene mondaniok: inkább ez az oka.

Ha a corruptió alatt keletkezik, s úgy. terjed tovább, a sajtó működése által, melynek befolyása alól senki sem vonhatja ki magát — korlátozható, elenyésztethető, — ha felülről, nem kapjuk közvetlenül, s még könnyebb a sajtó műve abban, hogy ellene cselekvőleg lépünk fel. De ha a toll emberei tiszták, bennünket is megvédelmezhetnek tőle.

Abból a dicsből, mely a nemzet teljes függetlenségért sovárgó része szemében e sovárgók szószóllóit

környezte, sokat elenyésztetett e szószólók magatartása. Kérdés van-e még belőle valami. Ha van is, csak a rövidlátók szemében s ennek is sem haszna, sem értéke.

Természetesnek látszik előttünk, hogy a hol leginkább halljuk a szabadságot, hangoztatni, ott keressük a cselekvésben a legméltóbb tényeket. Azt kellene hinnünk, hogy a legmagasztosabb elvnek a megvalósítására való törekvésben a cselekvési eszközök is megfelelők. De azt mondani: én a legtisztább szabadság képviselője vagyok, e között, s a törekvés között, a hirdetett ígét megvalósítani, — különbség van. Kimondani a szót könnyű, könnyű a cselekvést megbírálni is, de a fellépésben a cselekvésben folyton azon magaslaton állani, a mi a szájjal hirdetett ige magasztosságához méltó, annál nehezebb. Az életben, az egymással küzdő törekvések között nemcsak felismerni, megválasztani, de alkalmazni az eszközöket úgy, hogy a hirdetett igazság a cselekvésben testté legyen, — mikor az a hirdetett igazság egy nagy eszme: a legnagyobb szellemekhez méltó s csak általuk lehetséges.

A képviselőházban ülő azon párt, mely azt igényli, hogy a nemzet függetlensége szószólójául leginkább tekintessék, sőt igényli, hogy annak egyedül tekintessék, bár igen derék emberekből áll, bizonyára nem áll a szellem ezen nagyjaiból. Ha ezen mértékkel mérnénk őket, kisebbeknek tűnnének fel, mint a minők valóban. S mert nem fogadják el működési alapul az alkotott törvény által kijelölt tért, s mert igénylik, hogy az eszmék képviselőiül kiválókig tartassanak, ha elveikhez méltón akarnának feltűnni, szerepük a hallgatásban

kellene hogy álljon. De szereplősök tevékeny, s mert tetteik nem érnek fel azon eszmékhez, melyek képviselőletét igénylik, — eljárásuk kicsinyes felfogást tanúsít, tevékenységük mindennek túlhajtásában nyilvánul. Fellépésük egyszer nevetséges, egyszer kíméletlen. Ha ellenfeleik nem figyelnek rájuk, a miben kicsinyeltetésüket látják, — vagy figyelemre méltatják őket azzal, hogy eljárásuk valódi értékét tüntetik fel: egyiránt ingereltetnek. Cselekvésük indoka személyessé válik, s ebben annál tovább mennek, minél inkább kénytelenek tapasztalni, hogy ellenfeleik ellenében minden fáradozásuk hiába valónak bizonyul. Honnét, miből magyarázhatnánk meg a szélső balnak a miniszterelnök személye ellen folytatott támadásait s egész szereplését, — honnét s miből a közönség körében nyilvánult azon felfogást, mely azon eseményt, hogy a múlt évben egy alkalommal a miniszterelnök a képviselőházba menetele alkalmával tettlegességekkel insultálni szándékoltatott, mi kitudódván, nehogy a képviselőház vagy künyvéke zavargások színtere legyen, rendőri óvó intézkedéseket vont maga után, minek folytán természetesen meghiúsult — a szélsőbal egyénéivel hozta összeküttetésbe, s daczára annak, mert a tett óvintézkedéseket a szélsőbal egyénéi fedezték fel mint a képviselőház biztonságát veszélyeztetőket, s törvény sértésért felelősségre vonni akarták a miniszterelnököt? Miből másból magyarázhatnánk meg hírlapjaik magatartását, melyek a legegészebb kifakadásokkal telvék a kormány s elsősorban a miniszterelnök ellen. Vezércikkeik ugyanazon themának évente 365 féle alakban variálása, a cikkek csak abban különbözve egymástól, hogy az egyikében kiindulási pont, melyből

következmények vonatnak le, míg a másokban túlzott állításokból, melyek valódiságával vagy bebizonyításával keveset törődnek — ugyanazt következménykép vonják le, s hogy a kormány állítólagos jogtípró eljárása, a melynek felismerése a tények különös szemüvegen át való nézését feltételezi s csak nekik lehetséges, egyik cikkben dagályosabb kifejezésekben nyer méltatást, mint a másokban.

Azon párt fellépési modorában, működésében nem is lehet változás beálltát reménylenünk. A már ismertek a szereplők. Kik újabban feltűntek, a régieknél csak a túlzásban vitték többre. S újak és régiek sokkal tovább haladtak, mintsem a visszatérés ne azt jelentené híveik szemében, hogy elveikhez lettek hűtlenek. Az istenért, ha kíméletes modorban, nem a szenvedélyek felizgatása végett, de az értelemhez szólva, érvek s nem elferdített tények alapján akarnák folytatni a küzdelmet. mi lenne a teendőjük? Elnémulás.

Eljárásukat, szereplésüket tekintve, működésük belső értéke oly csekély, hogy csodálatosnak látszhatik, hogyan találhatnak hívőkre. Híveik nem is ezért ragaszkodnak hozzájuk. A nemzet erejének, alkotmány-szeretetének tanujele az, hogy a választók egyrésze nem képes megbarátkozni a gondolattal: hogy Magyarországnak egv magában fenállani lehetetlen. Elviselhetlen előttük annak tudata, hogy Magyarország egy magában s önmagáért nem független. Ha feltesszük is, hogv más is mindenki úgy mint mi magunk iparkodik a helyzet felől a tények a jelen fejlődési tekintetbe vételével meggyőző tudomást szerezni — pedig tudnunk kell, hogy a választók nagy része idáig legalább saját gondolkozása útján nem jutott el. még

sem szabad azok nézetét, kik velünk ellenkező következtetésre jutottak, vagy érzületüket kicsinyelnünk. Az 1867. 12. t. ez. megalkotásától nem nagy idő választ el. Nem életre való a nemzet, mely teljes függetlenség utáni vágyait oly hamar elfelejti. Nem szabad felednünk, hogy a balközép akkor szűnt meg közjogi ellenzék lenni, midőn az állam bukás révén állt, s nem az volt a kérdés, mikép legyünk, de arról, hogy egyáltalán legyünk-e?

Midőn a választó jelöltjére szavaz, legkevésbé sincs eszében, hogy azt vegye bírálat alá, milyenek lesznek az általa választandó képviselő cselekedetei a jövőben, vagy azt bírálja, méltó volt-e fellépése a múltban az eszméhez, melynek harezosául azt bizalma a küzdőterre állította. Micsoda elvet vall ajelölt, az a kérdés, mikép fogja azt képviselni, az ajelölt vagy a képviselő dolga, de legkevésbé olyan ügy, a mi felett a választás határozhat.

Hány ember van. ki ne nagyolná a terhet, melyet az állam iránti kötelezettsége reá ró, — hány van, ki saját gondolkodása útján jut annyira, hogy meggyőződést szerezzen: ugv kell-e annak szükségkép lenni, vagy pedig nem. 1 La a választó oly' vezetőre akad, ki azt mondja előtte: annak nem kellene meglenni, s hogy még is úgy' van, a közös ügy, vagy a kormány' engedékenvsége vagy tehetetlensége az oka, — sőt a vezető annak mondásától sem idegen, hogy' a kormány' tudva a nemzet kárára törekszik: nincs józan ember, ki a választót hibáztatná, ha vezetője inientiói szerint adja szavazatát.

A szélső párttal tehát találkozni fogunk újból. Ugyanazon emberekkel, kiket már megszoktunk,

ugyanazon törekvésekkel, ugyanoly fellépésekkel, minőket eddig láttunk tőlük, sőt elkészülhetünk rá, hogy modoruk még személyeskedőbb, fellépésük még ingerültebbi), mindennek túlhajtására irányuló törekvésük még túlzóbb lesz, mint eddig. Legyen bár miként, a viszonyok nem olyanok, hogy ők fontos szerepet tölthetnének be a nemzet életében. E párt működése semmi súllyal sem bír. A jövő működésre nézve is közömbös: gyarapodnak-e a jövő országgyűlésen vagy pedig nem. Szükséges-e, hogy legyenek?! Talán. Látva a túlzást, óvakodunk attól, s ha ők túlhajtaikban kéjelegnek, fellépésük személyes irányánál fogva elért eredményeik őket kielégítik, minékünk túlzásaik-ai az által, hogy azokból meggyőzőleg megtanuljuk: miben áll a helyes mértéke — használnak.

A szélsőségeknek minden megbocsátható. Túlkapásaik eddig sem gyengítették a kormány erélyét. a nemzet közreható tevékenységét, ezután se fogják gyengíteni, de sőt mindkettőt erélyesebb cselekvésre ösztönzik. Mig támadásuk a tettek terére át nem vitétik, nem lehet káros, nem lehet veszélyes. Az igazságnak meg van az a benső ereje, hogy a rágalom nyila nem sebzi meg, s ha a szélsőség elferdíti a tényeket, hogy ebből fegyvereket kovácsoljon saját czéijaira, elnézzük neki, hiszen azért szélsőség, hogy ezt tegye, de a mi nagyobb igénnyel lép fel, minthogy ennek tekintessék, attól joggal elvárható, hogy más legyen.

Kik egyszerű tényként regisztráljuk, hogy volt idő Magyarországon, mikor a pénzügyminiszterek meggazdagodtak, mialatt az ország a bukás szélére jutott, nem bolygatjuk, hogyan s miért történhetett ez így. Egyszerű eszünkkel alig érnénk fel a valót, s roszabbat

gondolnánk annál a nélkül, hogy magunknak is másoknak is használhatnánk vele. Az az idő elmúlt. Nem tartjuk ugyan erénynek, hogy a mostani kormány becsületesnek gúnyolt férfiai ama működést nem értik; de azért fentartjuk magunknak a jogot, hogy párhuzamot vonjunk kis kormány férfiaink hangya szorgalma között, mely ezrek megtakarításán fáradoz, s azon nagy államférfiak nagyszabású műveletei között, melyek haszontalanul millióinkba kerültek. Újra szerepelni akarásukon nem csudálkozunk. jó tanácsaikat készséggel elfogadjuk, iparkodni fogunk használni azokat. Jól fog esni, ha e tanácsok a deficiztől menekülésre segínek. De működésüket egyelőre köszönjük. Azt máj próbáltuk. A múltból, melynek e működés kiegészítő része, tanulságot vonunk le.

Miért állittatik Kerkapoly egyszerre úgy oda, mint a ki nem volt való pénzügyminiszternek? S épen azok által, kik minisztersége idején, s bukása után egyiránt elváltak telve nagy tulajdonaival? Mi juttatja őket egyszerre ezen felfedezésre? — Hogyan lehet gróf Lónyai Menyhért pénzügy miniszteri politikáját azzal mentegetni, hogy azon politikát a kormánypárt kívánta? A miniszter óvott, figyelmeztetett, de nem volt sikere. — Arra való a párt, hogy a minisztert vezesse. S épen egy Lónyait! Nem kell hozzá gróf Lónyay Menyhértnek lenni, ha csak egy egyszerű ember az a miniszter, kinek önérzete s meggyőződése van, — nem fogja-e a pártnak, mely őt vezetni akaija. azt mondani: vagy követtek, vagy másnak adom át helyemet, én nem teszem azt, a mit ti akartok, mert az nem helyes, én nem lehetek felelős a ti tetteitekért?

Mit jelent egyszerre azon fellépés? Pusztá manő-

ver-e, vagy akció kezdete, vagy a személyes bizalom enyhítő szava? Elvi álláspontot nem jelez, nem oly nyílt, nem is úgy van formulázva, hogy annak lenne tekinthető Nem látod ? A személyes bizalom enyhítő ^{sza}va — Istenemre, erre nem volt szükségük, a miniszterelnök kissebbitésére irányozva.

Senki sem tagadhatja, hogy a Deákpárt nagy hatalmas párt volt, számánál, erejénél fogva egyiránt akcióra képes, s mellette az ellenzék számra oly kicsiny. hogy útjába akadályt nem gördíthetett. A miniszterek kevés kivétellel még se voltak maradásak a kormányon. S az volt a különös, épen azok, kiknek belépése a közönség szemében nem volt bukás, azok érezték magokat legjobban, hogy a bársony széket ott hagyhatták. A kormányban válság válságot ért. a miniszterek egymásután lejárták magukat, a pártegyiség felbomlott, fraktiók képződtek, a nagy többség kormányképtelenné vált, az ország a bukás szélére jutott. Nem értük meg három választás végét, már ennyire voltunk. Nem volt örvendetes látni, miként búcsúztatják az uralkodó pártot támogató közlönnyök a lelépő minisztereket, dicsbeszédeket zengve hozzájuk, magasztalva nagyságukat, mely bukásukban tűnt ki leginkább. Önként felötlött a kérdés: ha minden ilyen kifogástalan, párt, kormányzás és miniszterek, miért a miniszter válságok egymásután, miért a tengődés a kormányon? A Deák párt legtiszteltebb elemei távol álltak az események keletkezésétől s örömmel üdvözölték a fusiót, úgy, mintha szabadító lett volna kínos helyzetükből is. Kik az események távol nézői voltunk, a fusió létrejöttével örömteljes megnyugvással azt hittük: az ellentétek elmosódtak, vállvetve fogunk mű-

ködni mindannyian. Azt hittük: a pártokat nem választotta el más különbség, mint a különböző közjogi álláspont. Hihettük is. Jobb és baloldal az országos szabadelvű pártban egyesült.

Hogy állunk ma? Mindenki látja.

Ha valaki a kormány szándékait, tetteit nem helyesli, vagy épen károsnak tartja, ne támogassa a kormányt, lépjen ellene opposícióba. Ki nem tenne így, rosszul cselekednék. Mig így állunk, mig ezen az alapon indul és foly a küzdelem, eredménye csak hasznos lehet.

Leszámítva azon személyes indokokra vissza vihető' fellépéseket, melyek — a szélsőktől eltekintve — a miniszterelnök személye ellen sokszor igen élesen nyilvánultak, azt kell mondani, hogy a házban nem is észlelhettünk egyebet a számba vehető pártok részéről. De az országgyűlés nem is az a hely, hol ilyesmi történhetik. Annál többet észlelhettünk a házon kívül. A sajtó azon része, mely azelőtt minden lelépő miniszternek dicsbeszédet mondott, mely azelőtt mindenre talált mentséget, — egyszerre különös búrokat kezdett pengetni. Egyszerre kezdett neki semmisen tetszeni.

Ama lapok a fusiót örömmel üdvözölték, hatásos kifejezésekben Ígétek elismerést s támogatást a kormánynak s ime: egyszerre olyan panaszfelét hallottunk, hogy a balközép vált úrrá, a deákpárt régi elemei mellőzöttek.

Mi publikum nem láttunk semmit. Előttünk nem volt se Deákpárt, se balközép, előttünk csak országos szabadelvű párt volt, fusió volt. Azért különböztetett meg a sajtó, mert ő járt elől, ő vezetett? — S eljárása

nem volt őszinte, nem volt nyílt. Mit eredményezett? Kételet, bizalmatlanság a közönségben.

Egy szerkesztett, következetes, szigorúan elvi alapon álló hírlap, mely a tényeket olvasó közönsége tudomására elferdítve juttatni átalja, mely nem állít igazság gyanánt semmit, a mit be nem bizonyít, — bármely politikai párt nézetét vallja is, nagy szolgálatokat tesz a közügynek. Valóságos hatalom. De hogy közönsége bizalmával vissza ne éljen, pártjának, közönségének az igazság által kell használnia. Opponáljon. Kárhoztassa a kormány eljárását. Ha nem talál rajta kárhoztatni valót, ne dicsérje, de ne ferdítse el. Ha a bíró szerepét gyakorolja, híven töltsse be. Ha százszor így tesz, s egyszer eltér ettől, eleget tett-e feladatának? Kötelezettsége annál nagyobb, minél inkább hallgatják, a mit mond. Ha hivatkozik arra, hogy a közvélemény létrehozáséiban munkás, munkásságában annak egészséges elemeit hozza össze. Pártérdeket képvisel? Midőn pártnézeteket, s tetteket helyesel vagy kárhoztat, a nemzet érdekeit képviseli, de fegyvere az igazság, mely a szellem harczosához egyedül illő. Nem szabad mindent helyeselnie, a mit pártja cselekszik, nem szabad mindent kárhoztatnia, a mit az ellenpárt cselekszik. Ám hallgasson pártja hibáiról, am ne dicsérje ellenfele kiemelésre méltó tetteit. Ne közönsége vezesse, ő vezesse azt, s legyen az igazsághoz mindig híí. Ha nem így cselekszik, ne lépjen lel azon igényekkel, melyek ily laphoz illenek.

Itt van például a Pesti Napló. A magyar napi sajtó egyik legkitűnőbb közlönye. — Ugyan melyik párt közlönye a Pesti Napló? A Deákpárt, melynek a fusió előtt első közlönye volt, a fusió által a szabadelvű

pártban a balközéppel egyesült. Azon táborban voltak hívei. Kinn és minn múlt, hogy nem maradt vezér közlöny azután is? Miért kellett erről tudomást szerezni a közönségnek . Miért kellett arról panaszkodni, hogy balközépi elemek foglalták el a tért? Egyéneket vagy elveket képviselt-e ? Mi köze volt Tisza Kálmán kormán vra jutásának ahoz, hogy ő az maradjon a ki volt? Függett-e helyzete a minisztertől most, vagy az előtt függett tőle? Roszul esett helyzetén észrevenni a változást. — Szükségesnek látta opponálni a kormánynak ? Helyes, ha tette. De ő a miniszterelnök ellen opponált. Pedig a kormányban a legnagyobb egyetértés uralkodott. S milyen volt eljárása a párt ellenében, mely támogatta a kormányt? Az ellenzéket a miniszterelnökkel állította szembe, a szabadelvű pártról csak azt állította, hogy a miniszterelnök által magának parancsoltaim enged. A kormányt támogató pártról s a kormányról csak azt mondta, hogy a miniszterelnök ellenében nincs akarata. Miért? Hogy a miniszterelnök elleni támadása annál erősebbnek lássék? Tehát autokrata az, s nem alkotmányos miniszter, ki a nemzet látható többsége támogatásával kormányoz? S a miniszterelnök mellett oly semmi volt-c a kormány, s az azt támogató egész párt, hogy a miniszterelnök működése nem kellett e hogy a párt kifolyásának tekintesék? Kétségbevonta-e ezen alkotmányos tant? S ha nem vonta kétségbe, tehát elismerte, miért mellőzte következetesen? Midőn a pártból kiváló volt Deákpártiak eljárását helyeselte, minő volt korholása a benmaradtak ellenében? Barát volt-e vagy ellenség? Ha barát volt, mit talált azon fájlalni valót, hogy a legutóbbi időben az országos szabadelvű párt végrehajtó

kis bizottságába Gorove István elnöklete alatt Horváth Gyula, Móricz Pál, Várady Gábor — mint volt bal-középi — választottak, ha meg elvi ellenség volt, mit talált azon megütközni valót, s mikor a miniszterelnök tetteit politikáját annyira kárhuzatosaknak Ítélte, s a miniszterelnököt elítélte, miért nem Ítélte el a pártot, mely támogatta azt? Mert midőn a párt ellen csak úgy lépett fel, hogy a miniszterelnök ellenében nincs akarata, ez úgy is hangzott mint sajnálkozás, úgy is hangzott mint biztatás, de elítélés gyanánt nem hangzott.

S minő volt magatartása a miniszterelnök ellenében? Olvashattunk benne vezércikkeket, melyek olvasása után azt kérdezhettük magunktól: elfeledte-e a cikkíró, hogy vérünkről, vagyonúnkról nem magunk rendelkezünk, hogy vállainkat a közös államadósság s saját államadósságunk terhei nyomják. Való, annál inkább szembetűnt: minő átka a nemzetnek a miniszterelnök! Mert ha nem így vezérczikkezett, azzal kezdte vagy azzal végezte: még ur Magyarországon Tisza Kálmán! Igaz, a censor Cato is mindig azzal végezte beszédét: Karthágó eltörlendő! — Igen sokszor illő magatartást tanúsított, de egy lapot nem esetek, hanem iránya után kell megítélni. A miniszterelnök elleni támadásainál kíméletlenségben versenyzett a szélső pártok közlönyeivel. Ezt nem lehet szemérvetni. De mire mutat az, mikor a német socialista mozgalmak ellen megindult kormányintézkedések idején azt hirdette: Bismarck Andrássyval közös megállapodásokban egyezett meg, s természetes, Tisza a Szabadság elnyomója az ügynök hatalmas támogatója. Tudta-e ezt? Ha nem. a minthogy nem tudhatta,

mikép egyeztethette össze az igazsággal, a kormány fejét kisebbíteni feltevések alapján? A kormánynak a népgyűlések tartását korlátozó rendeletében reaktiónárinns törekvést látott? Ez nézet dolga. Daczára, hogy kijelentetett, miszerint a rendelet miniszter tanácsi határozattal egyhangúlag hozatott, egyedül a miniszterelnök ellen szórta érte epéje nyilait, — ez elfogultság. De az már nem nézet dolga, sem elfogultság, hogy tapsolt azon ige hirdetésének, ha mindjárt az ígét Szilágyi Dezső hirdette is, hogy az alkotmányos parlamenti kormány a képviselőházi többség által jogosnak elismert és helyeselt rendelete ellenében a tetteleges erőszak alkalmazása jogosult. — A kormányelnök ismételten kijelenté, hogy azon rendelet ideiglenes, be is bizonyította azzal, hogy alkalmazásának szüksége megszűnván, azonnal hatályon kívül helyezte. Miként ítélte meg a tény? „Tisza Kálmán miniszterelnök e helyes intézkedéssel alaposan megczáfolta a kormánypártot s kormány sajtót, mely az említett rendeletet védte, s igazat adott az ellenzéknek mely azt támadta.” — Mit ártott volna neki, mit az ellenzéknek, ha a rendelet hatályon kívül helyezését egyszerűen tudomásul veszi? Elismerése lett volna-e ez annak, hogy a miniszterelnök igazat mondott, s ő úgy a kormány öntudatosan s nem oly célzattal cselekedett, a minő célzai neki tulajdonított, s ennyit a miniszterelnöknek ha az Tisza Kálmán, megengedni nem szabad?

Ne csodálkozzunk ezen. Hiszen a Pesti Napló Kákay Aranyos ur. 2. Tisza Kálmán című politikai élet és jellemrajznak deklarált művét az „Egy elfogulatlantól“ erre írt czáfolat ellenében kitüntette. Mert hát amaz ellen a védelemre érveket felhozni nem le-

het. — Egy munka ellenében, melyben egyebek közt azzal gyanúsítatik a miniszterelnök, hogy a népgyilósi kravallt ő scenirozta, csakhogy a gyülekezési jogot korlátozhassa, melyben az foglaltatik, hogy Tisza Kálmánra ellenfelei (a munkákban e kifejezés áll „ellenség“, de nem személyes értelemben, a politikai ellenfél pedig nem ellenség) azért nem mondják ki hogy áruló, mert gyermekei vannak.

Teljesen igaz, ilyen munka ellenében nincsen felhozható érv. Ilyen munka ellenében saját lelkünkben védelmet kell keresnünk.

Kákái Aranyos Nro. 2. művét szükséges elolvasni. Méltán okozott feltűnést. A magyar irodalomban párja nincs. Megütődünk ugyan rajta s nem fogjuk tudni megítélni: a közerkölcsiségnek az mutatja-e nagyobb sülyedését, mikor ilyen munka napvilágra kívánkozik, vagy az. hogy iránya és tartalma helyeslőkre talál, de bizonyos, hogy elég tárgyat ad a gondolkozásra.

Nem lehet róla, mint politikai műről szólni, mert nem az. Agyon hallgatást érdemelne, de a sajtó egy része által ki lön emelve, s czáfolatokat idézett fel.

Hogy láthatott egy ily munka napvilágot?

Magyarország alkotmányos korszakában is akadtak írók, kiknek tolla személyes érdeknek kívánt szolgálni. Jól megfizették. Ország világ tudta. Alapított és megszűnt hírlapok bizonyítják. Megjelelték az embereket, kik így ékeskedtek. Az ilyen toll sokat megtett, a mire egy író tolla, a mely nem volt eladó, nem lett volna képes. A mi a magán életben is legmtabb: mások kissebítése, — kezdett a nyilvánosságban is szerepelni — érdekből. A fegyver bizonyos

élcczel alkalmaztatott. A tartalom szellemdúsan elburkoltatott a formában. A közönség nevetett. A dolog tetszett. A fegyver csakhamar a közönség pártolása elősegítő eszközéül lön használva, s sikeresnek bizonyult. Mert némelyik író csak negélyezte a szellemet, az élczet durvarság· váltotta fel. Jó lön az is. Megpuhultunk neki. Elavult szokások szerint azt tartottuk ugyan, hogy közéletünk jelesei személyét csak haláluk után lehet és szabad megbírálni, éltökben csak törekvéseik a mieink. Kákái Aranyosnak jutott a szerencse, hogy az élez alakjában élő és szereplő jeleseinik egész koszorúját mutassa be fogyatkozásaiban. Hogy az író szellemdus volt, nem lehetett eltagadni hogy intentiója nem volt nemtelen, ha nem akarunk elfogultak lenni, fel kell tennünk, hanem az egész közönség nem bírt ítélő tehetséggel a finom megkülömböztetésekre. — A sajtó helyesléseivel kihívni látszott a törekvést a folytatásra. Folytató is akadt. Ugyanaz volt a tárgy, de az író modora volt különbözö. S hogy a törekvés betetőzve legyen, megszületett a dicsőített mű: Tisza Kálmán Politikai élet és jellemrajz.

Tréfa-e a mű vagy komoly? Mind a kettőnek rut. Ráfogások, gyanúsítások halmaza, felsorolva benne oly feltevések oly tények, melyek igaz voltát megtörténtét sem a szerző sem más nem tudhatja, de melyek igaz volta s igazolása ellen jobb érzésünk tiltakozik. Az eredmény: ily képtelenségekből összeállítva oly kép a miniszterelnökről, melyre azt kell mondani: kevesebb mint közönséges ember. A háttér: Deák Ferencz, Andrassy köznapi egyének színvonalán, hogy annál inkább kitűnjék Lónyai. S mind ez úgy tárgyalva, a mi az aesthetikai szépnek ellenkezője.

E munka Tisza Kálmán. — Egy elfogulatlantól — czimü műben bírálatot vont maga után. Azt is érdekes elolvasni. Azért, hogy meggyőződjünk belőle, hogy a bíráló úgy bánt bírálata tárgyával, mint komoly ember gondolkodó ésszel komoly művel szemben szokott eljárni. Minden állítását minden ráfogását higgadtan érvekkkel czáfolta. — Úgy hiszem velem együtt sokan vannak abban a helyzetben, hogy köszönettel tartoznak a Pesti Naplónak, mert e műveket bírálata alapján olvasták.

A Pesti Napló mindig megérdemli, hogy az ember figyelemre méltassa. A kormány ellenes lapok között az első helyet foglalja el. Az Egyetértés dagályos gorombaságai nagyhangú állításai hidegen hagynak, — egyik másik lapot nem engedi tekintélyé nőni az a tapasztalás, hogy eredeti híreit s tartalmát más lapokból állítja össze, — a Pesti Napló azonban tekintély. Jelesen van szerkesztve. Olvasó közönsége nagy, s kitünőleg az intelligens osztályból való. Sehol se olvashattunk oly költői képzelettel, hazafiul lelkesedéssel majd honfi bánattal teljes vezércikkeket az orosz-török háború idején mint e lapban. Érzelminkhez szólott. De semmi sem jellemzi találóbban a kormány elleni magatartást mint e lapé.

A dissidendek manőverei éle is a miniszterelnök személye ellen irányult. A corifeusok a miniszterelnök ellen intézett ostentatióval léptek ki a szabadelvű pártból. Tehát csak ő egyedül ő áll a boldogulás útjában? A mint ő bukik, egyszerre jó lesz minden? A nemzet elfásultságából magához tér, a corruptió eltűnik, kicsinyek és nagyok vállvetve sorakoznak, hogy a nemzet ügyét előbbre vigyék, versenyezni fognak a közérdek

szolgálatában, s az lesz boldogabb, a melyik több kitűnőt mivelhet. A kiegyezés hiányait mérsékelni fogjuk, a deficit elenyész. Oroszország hatalmi törekvései megakadályoztatnak. Leszállítjuk a hadsereget. Békében és boldogságban fogjuk élvezni a jólétet, mely iparkodásunk gyümölcse leend. S mi lesz a szabadelvű párttal ?

Jól esik látni, hogy Kerkápoly és Gróf Lónyai Menyhért a múlt leghíresebb kormányférfiai az ellenzék soraiban foglalnak helyet. Nagyon sokat fognak ott használni, s útmutatásaikat kormány és nemzet oly figyelemben fogja részesíteni, a minőt nagy értékűk megérdemel. Útbaigazításaik lényegesen előfognak segíteni, hogy az államháztartásban az egyensúly helyre állíttassák. — Váljon Bittó István is oly nagy államférfi-e, mint állítatik, a közönségnek erről nem igen volt alkalma meggyőződni. Igaz, hogy ő mint igazságügyminiszter vállalkozott arra a munkára, mely előtt Horváth Boldizsár lelkismeretessége visszalépett, s ez határozottság s önbizalom jele, de nem miveit csodát, miről bizonytalán ő nem tehet. Miniszterelnöksége idején lett teljessé a Deákpárt bomlása, s ez ismét nem mutatja, hogy erélyes akció megindítására képes lenne. Nem tehetek róla, de én azt a tényt tartom reá nézve legjellemzetesebbnek. mikor az uralkodó családi nász ünnepély alkalmával ő mint a képviselőház küldöttsége vezetője oly méltósággal lépett fel, hogy bizonyos ünnepi előadáskor a küldöttséggel együtt a kakasülön kapott helyet. Somsich Bál egyike a valódi jeleseknek, de soha sem volt vezér. A miniszterelnök ellenében tett támadásai a legismeretesebbek utóbbi szereplése tényei közül. Ezen támadásoknak is nem érvei — mert csak állí-

tásai s feltevései voltak — de személyisége kölcsönözött nagyobb súlyt. Szilágyi Dezső? Ő is megmérkőzni próbált a miniszterelnökkel, de nem ő volt azaz ellenfél, a ki, ha értéket tulajdonított győzelmének, azt mondhatta hogy győzött. Ő a higgadt elem egyik kitűnősége a parlamentben a kormány párt által helyeselt kormány intézkedés ellenében az erőszak jogosultságára hivatkozott.

A kormánypártból legújabbán történt kilépések fontossága e nevekhez fűződik. A miniszterelnök elleni tüntetéssel hagyták ott a pártot, de kilépésük a közönség véleményében nem idézett forradalmat elő. Személyiségeik körül nem gyülekezett párt, s a közvéleményben nem foglalnak el olyan helyet, hogy nevük a cselekvés valamely irányát jelelné meg. Találkozunk velük az egyesült ellenzékben.

Mi okból alakult az egyesült ellenzék? Mert károsnak tartotta a kormány által megcsinált kiegyezést? Úgy tetszik a kiegyezés törvénnyé s ténnyé vált, vagy azon ponton áll, hogy azzá váljék. Úgy tetszik 10 év előtt megsem változtatható. Újra akarják kezdeni a kiegyezési tárgyalásokat? Meglátjuk a választási programúiból. A siker minő reményével történék e kezdeményezés? Ki vállalná el a felelősséget a beállandó válság országos bajaiért? Melyik törvényhozási tényezőben van meg a hajlandóság újra felvenni az alkudozások fonalát? — Erre tehát vagy igen korán vagy igen későn egyesültek.

És a belreformok? — Úgy látszik ez meg épen nem lehet működésük tere. Conservatívek és szabadelvűek együtt! Egyik a másiknak negatívója. A mit az eefvik akarni főm a másik elveivel ellenkezik. Com-

promissum? Láttuk! Ama bizonyos kormányrendelet feletti tárgyalás alkalmával, midőn a kormány rendelete ellenében minden fórum mellőztével sőt a kormányt támogató párt felmentvénye ellenére az erőszak jogsultságára történt hivatkozás, ott láttuk a conservativeket Szilágyi Dezső oldalán. Szép conservatismus. A compromissum megkívánja, hogy a szabadelvűek is így feláldozzák elveiket, s ők meg a conservativek álláspontjára helyezkedjenek. így bizonyosan elérték az egység. Készen lehetünk erélyes, biztos, határozott irányú cselekvésre.

Miért egyesültek hát? Belreformok kivételére a szabadelvű párt ellenében? Azt tudjuk, hogy a jelző: szabadelvű reform irányt képvisel, — azt is tudjuk, hogy ama másik: conservatív szintén, azt is tudjuk, merre felé vezet ez, merre amaz, a neve mutatja, de hogy conservatív és szabadelvű együtt minő reform irányt jelent, ha csak azt nem, hogy a mit egyik kezünkkel építünk a másikkal lerontsuk, — akkor nem tudjuk. De örüljünk. Az emberiség egy új fogalommal fog gazdagodni.

Tehát egyedül a miniszterelnök megbuktatására egyesültek ?

Mind e törekvések sajtóban és azonkívül magok mondják meg, hogyan ítéljük felőlük. S nekünk nem marad más teendőnk, mint komoly képet vágva azt mondani, a választásnál találkozunk.

De nagyon komoly ez a dolog. Ha a cselekvésben nem is, az eredményben mindnyá junknak része van. — A független szabadelvűeknek, ha elvekről beszélünk, most a kiegyezés után csak a szabadelvű pártban lehetne helye. És a conservativek? Hogy a független szabad-

elvű párt a conservatívekkel való egyesülésre hajlandóságot mutatott, az érthető, de hogy a conservatívek amazokkal egyesültek, egyszerű ésszel nem bírjuk felfogni. S az a szerencsétlenség, hogy a választók igen nagy részének csak egyszerű esze van. Amazok átalolták vissza menni a szabadelvű pártba, külön állásuknak nem volt se alapja se értelme, semmiféle jövő nem várt rájuk, tehát az egyesülés által csak nyerhettek valamit, — emezek határozott politikai irányt képviseltek, az egyesüléssel feladták elveiket, elzárták aktiójuk útját — semmiért. Igen, feladták elveiket s a semmiért adták fel, mert a fusióval nem buktatták meg a kormányt.

A conservatismns a nemzet szemében megszűnt a szabadság a jogok ellenségét jelenteni. Fejlődési reform iránnyá vált. I [ívei voltak, kik nagy várakozásokat kötöttek hozzá. A parlamentben az a szerep várt rájuk, hogy mint a szabadelvűek ellenesei ugyanazon közjogi alapon elvi ellenzéket képezzenek, s ez által egy igazi parlamenti élet folytonosságát hozzák létre. Örülünk kellett, mikor a küzdőterre léptek, mert kilépésük azt jelentette: a mi parlamenti életünk teljességéből még hiányzott, egy ellenzék, mely a mostani többséget a kormányzásban a közügy kára s rázkódások nélkül felválthatja — ime pótolva van. Mivel fogják kárpótolni híveiket a csalódásért, melyet azoknál a független szabadelvűekkel egyesülésük előidézett? Szükséges volt-e fusiójuk, hogy a kiegyezés létrejöttét megakadályozzák? Hiszen látniok kellett, hogy a kormány e fusió daczára többséggel rendelkezik! A fusióval csak a kormány lesvavazása után lehetett értelme. Ez által igazolva lett

volna, eredménye lett volna. így mindebből semmi sincs. Azért fusionáltak, hogy a választásoknál többségre jussanak? A választásoknál küzdöttek volna elveikért. Ám a jövő országgyűlésen a független szabadelvűekkel szavazták volna le a kormányt, ha azt megbuktatni akarták. — úgy ismét lett volna talán a fusiónak értelme. így ők, mint a független szabadelvűek azokban, kik nem személyes ragaszkodásból követték őket, csak híveket vesztek. De azzal, hogy a kiegyezés keresztül ment, elveik ellen vétkeztek ők, elveik ellen a szabadelvűek — hogy fusióra léptek. Ha a fusió a jövő országgyűlésen az egyesült ellenzékét többségre juttatja, elfogadhatja-e a nemzet akciójukat, melynek semmi iránya, elfogadhatja-e cserébe egy határozott irányért? Nem lenne-e kötelességük többségre jutásukkor azonnal szétválni, ha csakmellékezélokért a parlamenti intézményt jótéteményeitől, s a nemzetet a parlamenti intézményben való bizalomtól — a mi az alkotmányhoz való ragaszkodással össze forrott — megfosztani nem akarják ?

Úgy a sajtójuk mint a maguk működésénél hol van ebből egyetlen szó? Félre vagyunk-e tehát vezetve? Olyan-e hát a nemzet, hogy érdekeivel játszani lehet? A parlamenti pártok akciója indoka egyetlen ember elleni ellenszenv-e tehát, a melyért a parlamenti intézmény természetes fejlődését, sőt többet: egységes határozott irányú parlamenti működést — feláldozni lehet? Nem jutott-e eszükbe vagy kicsinyük, hogy sokan, kik cselekvésük titkai nyitjára fognak jöni, felfogják vetni a kérdést: minek a parlamenti intézmény, ha kicsinyes személyes érdekek képviselőjére használtatik eszközül ? De hisz' megállapították cselekvésük pro-

grammját! Ugyan miből áll! Általános elvekből, melyeket minden párt, magáénak vall. Erre nem volt szükségünk. Előre láthatták s láthatják-e azon események bekövetkeztét, a melyeken uralkodniok, a melyek közt vezérkedniök kell, s megegyeztek-e minden képzelhető alkalomra abban, hogy mit és miként fognak cselekedni? S még akkor is — a mi lehetetlen — a nemzetnek elvek, határozott irány kellene s nem esetről esetre való politika.

S megbuktatni a miniszterelnököt? De ha ők annyira át vannak hatva azon meggyőződéstől, hogy a miniszterelnök s egyedül a miniszterelnök annyira ártalmára van az országnak! Nem lenne-e örvendetes dolog, ha egy szép reggelen arra ébrednénk, hogy az egyesült ellenzék egy parlamenti manővere megbuktatta a kormányt, s ám ha ők kormányt alakítani nem lennének képesek, lenne szabadelvű pártból alakult kormányunk de a miniszterelnök nélkül? Nem lennének-e a nemzetnek, de sőt azon parlamenti többségnek mely a miniszterelnöktől szabadulni nem tud, hálájára érdemesek? Az, hogy a parlamenti többség vagy szabadelvű párt, mely a miniszterelnök vezérletét elfogadta, s azzal megelégszik, bár e vezérlet még oly káros lenne is, ha ettől megszabadulni akarna erre irányult cselekvésre csak maga lenne jogosított, az, hogy a miniszterelnök megbuktatását ezéző bár sikeres manőver által a parlamenti intézmény a pártok kezében játékszerré aljasítatnék, ama a nemzetnek teendett nagy szolgálat mellett nem-e másodrendű kérdés, melyet nem is kellene észrevenni?

Mind ezek csúnya feltevések, szent igaz. De miért kell eszünkbe jutniok? Indokolást kérünk arról, miért

alakult az egyesült ellenzék, mert még eddig indokolást nem láttunk. Ha ők többet igényelnek maguknak, mint a mennyit ellenfeleiknek megadni hajlandók, ne azt mutassák meg hogy kisebbek azoknál. Nagy szavakat eleget hallottunk arra, hogy ne azokba helyezük az üdvöt. Tettek után akarunk ítélni, s az egyesült ellenzék legelső tette, melyet a nyilvánosság elé lépett t. i. az hogy egyesült, épen nem alkalmas arra, hogy a nagy tettek sorába helyet igényeljen. Ha a folytatás is csak a kezdethez lesz hasonló, a nemzet nem fog nyerni véle. Lehet ugyan állítani, hogy ezen ítélet kicsinyes elfogultság Ítélete, — azt is, hogy a szerint kell fogadni hogy kimondja; — de ezzel az ügy még nincs elütve. Nincs semmi, a mi indokolná, hogy magasabb véleménnyel legyünk egy oly cselekvésről, melynek kezdete igazolva nincs, s nincs semmi a mi indokolná, hogy ezen állítás nem jogosult.

Ez-e a párt, melyet kövessünk ? Ez-e a párt, mely bennünket meg fog menteni? Az első kérdésre feleljen mindenki a mint jónak látja, én nemmel felelek. A másodikra nem is lehet másként felelni. Az egyesült ellenzék se a parlamentarismusnak sem általában a közügynek nem használ annyira, a mennyire használt volna ha megmarad független szabadelvű és conservatív pártnak. Egyszerűen azért, mert fusiója sem a parlamenti pártok helyzete sem a közügy állása által nincs indokolva. Fusiója által a parlamenti élet legnormalisabb viszonyai között oly helyzetet állandósított. melyet csak nagy parlamenti válság kivételesen s ideiglenesen indokol. Működésében mindegyik párt kénytelen elveiből engedni a nélkül, hogy azon képzelt előnyön kívül, hogy mint parlamenti ellenzék együtte-

sen tekintélyes számot képeznek ha ez ugyan előny, s nem volna a nélkül is meg. használnának valamit. Alig több mint tiz évi parlamenti működés után parlamenti életünkben nagyon különös fejlődési irányt mutat az a fúsió, melyből az egyesült ellenzék állott elő. A parlamentarismusra sokkal veszélyesebb, semhogy oly előzményt képezzen, melyre később hivatkozás történhesék. 8 elég e vigasztalásul a remény, hogy a nemzet át lát a műveleten s nem engedi megfogatni magát? Várható-e ez épen most, midőn a kedélyek minden kigondolható eszközzel annyira felizgattattak ?

S micsoda véleménnyel legyünk egy aktióról, mely a nélkül, hogy indokolva volna, azzal indul meg, hogy mindegyik párt a melyik részes benne, félre teszi elveit? Nem akarok félreértetni. Mulattató miként számítja fel ifjabb Kákái Aranyos, hogy úgy a független szabadelvűek, mint a conservatívek egyesült ellenzékké fusionálás által hányszor változtattak pártot, minden mélyebb értelem nélküli, midőn valaki, mert most más nézetten van, mint volt előbb elvtagadással vádoltatik. A szélső bal igen gyakorolja ezt. Midőn a nézet változás egy eredetileg helyesnek ismert de helytelennek felismert nézetnek helyesebbel való felcserélése haladást jelent, a szabadság, a jog a közjó érdekében üdvös, s elvtagadás nem lehet. Ennek kárhoztatása a megállapodás a maradás helyeslése, végleteiben a makaesságnak elvszilárdság gyanánt való dicsőítése volna. Midőn azonban a nézet változás abban áll, hogy valaki jobb meggyőződése ellenére vall helyesnek valamely nézetet, az általa valóban helyesnek tartott helyett, ez eltagadás. Lehet itt sokféle különbséget tenni. Vannak emberek, a kik minden évszakban más és más

meggyőződést követnek. Nincs okunk kételkedni őszinteségükben, de nem igényelhetik, hogy vezéreknek tartassanak. Vannak emberek, kik valamely nézet helyességétől áthatvák, de midőn alkalmazását kísérlik meg, tapasztalni kénytelenek, hogy az adott viszonyok között nézetük a közállapot kára nélkül vagy azzal is meg nem valósítható, s kénytelenek tökéletlenebbel beérni. Bizonyára senki sem fogja tagadni, hogy az ily emberek nem elvtagadók. Mert a tiszta elmélet a létező viszonyoknak tökéletességben előtte jár, ha ők elvtagadók volnának, kisebb nagyobb mértékben minden gondolkodó embert annak kellene tartanunk. {Amazokról önkénytelenül ifjabb Kákái Aranyos független szabadelvű politikusai jutnak eszünkbe. De nem, mégsem. Igaz, rövid idő alatt ismételve nézetet változtattak, némelyik négyszer is. De azt kell feltennünk, tapogatnak az eszközök között, melyiket válasszák ki cselekvésükben. Azt kell feltennünk, hogy nincsenek nem voltak tisztába a helyzettel s nem ismerték fel mit leendett leghelyesebb tenniük. Végre hasonlóan a conservativekhez megállapodtak egy cselekvési módozatban, melynek lényege: én nem kívánom elveim érvényesítését, ne kívánd te sem, s működjünk együtt. Ugyan messzire jutottak el. Az együtt működést nem ezzel kezdték-e, s mivel fogják végezni?

Nem marad e hatás nélkül ezen eljárás a közönség nézeteire? S ha a hatás nem visszahatásban nyilvánul lehet e jó? Mindenki saját felfogása szerint bírálja meg a maga tetteit is. Az a példa, melyet a közéletben vezetőitől lát nem indokolja-e minden következetlenségeit, s mi lesz akkor a politikai erkölcsiségből?

A bekövetkezendő siker esetén az egyesült ellen-

zék melyik árnyalata enged? Mert egyiknek engedni kell, különben a cselekvés csak a papiroson fog létezni. Melyiké leend a dicsőség, hogy elvei árán az ellenkező elveket segítse érvényesülni? Ne irigyeljük se azt a ki enged, se azt a ki ennek hasznát veszi. Amarról ne is szóljunk, jót nem mondhatnánk, emez feltéve, hogy például a couservativek lesznek a parancsoló fél, része-sülni fog azon szomorú dicsőségben, hogy a Parla-mentarismus elvei hangoztatása mellett a Parlamentaris-mus segélyével a kisebbség nézeteivel kormányozza a többséget.

S mindezen fogvatkozásokért mit adnak cserébe? Gyengeséget. Le lehet írni, de mind a független sza-badelvűek mind a couservativek a valóságban kell, hogy sokkal többet tartsanak elveikre, hogy sem ha a cselekvésre kerülne a sor, a másik kedvéért azok-ról lemondjanak. Arról már szoltunk, mit ér az, ha egyik a másiknak alárendeli magát. De ha mindegyik teljes igyekezettel megpróbálja erejét a közügy szol-gálatában érvényesíteni, szóval véghez viszi a legna-gyobbat a miért a közélet embere a közönségtől tisz-teletet s becsülést érdemel, mi fog történni? Az erő arra pazaroltatik el, hogy a cselekvésben egyik a másikat ellensúlyozza. S ily cselekvésből minő műkö-dés állhat, elő? A gyengétől erő kifejtést hiába várunk, de midőn a duzzadó erő melynek működni kellene, hasonló ellentétes erő által ellensúlyoztatik, a műkö-dés eredményében tapasztalhatunk e szinte egyebet gyengeségnél? Midőn valakit képesnek Ítélnék arra, hogy jót és hasznosat jól míveljen, — midőn tudjuk róla, hogy ezt akarja is, — megelégszik s megeléged-hetik-e Ítéletünk, ha ugyanattól mindent csak félig

megtettnek tapasztal, s megelégedhet!k-e annak daczára, hogy tudja, miszerint a cselekvőt helyzete akadályozza abban, hogy egészet miveljen? Magát az eredményt vizsgálva meg nem egy e ha gyenge ember vállalkozik nagy dolgokra, vagy ha a vállalkozó erős ugyan, de erejét szövetséges társának hasonló ereje a helyett, hogy gyámolitaná nem engedi érvényesülni.

Mind e kérdések sokkal fontosabbak, hogy sem az egyesült ellenzék létezését alapján ne érintenék, s hogy sem mi közönség azok iránt közönyösek maradhatnánk. Ha az ellenzéki sajtó működését vizsgáljuk, azt kellene hinnünk, hogy az egyesült ellenzék soraiban nincs véleménykülömbőség, de az ütközet kezdete nem is az az idő, midőn a vezér serege gyengeségét felfedi, a miből meg épen nem következik, hogy azon gyengeség nem létezik. Senki sem állíthatja, hogy akár a független szabadelvűek, akár a conservatívek az által, hogy az egyesült ellenzékben egyesültek, leikökből úgy kitörölték amaz elveiket, mintha azok soha se lettek volna övék. Miért igényelhetik, hogy a közönség higgyen nekik, ha nem épen azon elvekért? Nagyon koczkáztatott állítás lenne tehát azt mondani, hogy az egyesült ellenzék soraiban független szabadelvű és conservatív törekvéseket a jövőben nem találunk, s hogy az egyesült ellenzéknek szabadelvű és conservatív eszméi nincsenek. Mik vannak tehát? — A pártszellem senkit sem tehet annyira elfogulttá, hogy az ily vizsgálatoktól tartózkodjék, vagy hogy ily vizsgálódásokat elítéljen.

Ki győz meg a felvetett kérdések ellenkezőjéről? S mert nem hihető, hogy a mit a legegyszerűbb

ember is belát, épen az egyesült ellenzék hívei ne látnák be, a választási mozgalmakban nyilvánuló harcaikat loyális tisztelettel tekintjük ugyan, de irántuk bizalommal nem lehetünk, s midőn a közönségének olyasmit ígérnek a miről tudjuk, hogy az lehetetlen, nem maradhatunk csak annál, hogy tőlük hidegen forduljunk el.

Annyit hallottuk védeni, annyit kárhozatni a ki-egyeztést, hogy megelégedhettünk vele. Csakhogy — a mi csodálatos — azok a kik kárhozatták, oly lankadatlan buzgalommal tették ezt, hogy rá sem értek arra gondolni, hogy azt mondták volna: hiányait a panasz el nem enyészeti, sem rajtunk nem segít. Váljon ha megérjük tíz év múlva is rá érünk-e egy újabb kudarcból azon tanúságot vonni, hogy a kormány maga a legmegfeszítettebb igyekezettel sem fogja jogos kívánságainkat érvényesíthetni. ha csak erős nemzet nem támogatja? Nem egészen tíz év elég volt a bukás szélére juttatni bennünket, egy másik tíz év nem lenne-e elég arra, hogy erőnket kifejtsük? Igazakkor annak a ki hiányt ismer fel. elenyésztetésén munkálkodni kellene, de mit használ, ha csak ennek hangoztatásánál maradunk ?

Kákái Aranyos Nro. 2. európai látkörű emberei s a képviselőik által elhagyott, conservatívek egy formán busonghatnak a felett, hogy a restauratio nem kerül a régészet tárgyai közé. Úgy látszik, ők le is tettek annak megszüntetéséről. Hanem a kik még fiatalok megérhetik, midőn a nemzet és vezetői befogják látni, hogy annak a tiszteletreméltó intézménynek ellenkezője sem a szabad-
elvűséggel sem nemzeti létünk kívánalmaival nem ellenkezik, megfogják azt valósítani, s nem lesz senki a

ki mondaná, hogy a nemzet java ellenére s a szabadság ellenére cselekedtek. De ne beszéljünk a jövőről. A jelen működést követel. A ki aljas gunyiratot politikai hitvallása kátéjának elfogad, a kinek a közügyekben való részvételét eg\ es egyének személyiségei határozzák meg, miután képzelete előbb ezeket bizonyos elvek képviselőiül felavatta, követni fogja azt az utat, a mely előtte járhatónak látszik. Én úgy látom, hogy Tisza Kálmán a nemzet szabadelvű többségének vezére, — én úgy látom, hogy e szabadelvű többség a legtehetségesebb a legképesebb közlétünk újjáalkotása munkájának véghez vitelére. Folytassam-e?